

OAV MATNLARIDA ATOQLI OTLAR TARJIMASI VA TAHRIRI

(O'zbek-ingliz tillari misolida)

Shonazarova Dilnoza Dilshod qizi

Xalqaro Nordik Universiteti o'qituvchisi,

Alisher Navoiy nomidagi

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

tayanch doktoranti

dilnozafsi29@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada ommaviy axborot vositalarida ingliz tiliga tarjima qilingan matnlarda uchraydigan joy nomlari tarjimasi hamda tahriri haqida so'z yuritiladi. Ularning tarjimasi jarayonida ishlatiladigan asosiy tarjima usullari haqida nazariyalar keltirib o'tiladi. Tarjima jarayoni va tahrirlash bo'yicha ba'zi yo'riqnomalar beriladi. Maqolada keltirilgan joy nomlari tahlili va tarjimasi Kun.uz va Gazeta.uz kabi internet nashrlari misolida ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: *OAV matnlari, joy nomlari tarjimasi, tarjima tahriri, transkripsiya, transliteratsiya, media-lingvistika, tarjima usullari.*

Annotation

This article discusses the translation and edition of place names found in texts translated into English in the media. Theories are provided on the main translation methods used in their translation process. Some guidelines for the translation process and editing are given. The analysis and translation of place

names presented in the article are considered on the example of such Internet publications as Kun.uz and Gazeta.uz.

Keywords: *Media texts, translation of place names, editing, transcription, transliteration, media linguistics, translation methods.*

Tarjima bu ikki til o'rtasida o'zaro o'xshashlikni, bog'liqlikni saqlab qolgan holda, asl matn tilini o'zgartirmay turib tarjima tiliga o'girishdir. U murakkab jarayon bo'lib, har bir til birligi tarjimasiga alohida ahamiyat qaratish lozim bo'ladi. Media-matnlar tarjimasini, tarjima tahririni amalga oshirish jarayonida e'tibor berilishi lozim bo'lgan yana bir muhim tarjima elementlaridan biri bu joy nomlaridir.

Barchamizga ma'lumki, dunyodagi hech qaysi tillar, xoh qardosh, xoh boshqa til oilasiga tegishli bo'lsin, ular hech qachon bir-biriga fonetik jihatdan mos kelmaydi. Ularning tarjimasi davomida esa tarjimon so'zni iloji boricha asliyat tiliga yaqin hamda ma'nosiga o'zgarish kiritmagan holda o'tkazishga harakat qiladi. Shuningdek, bu jarayonda so'zning ohangi iloji boricha to'g'ri yetkazib berilishiga ham alohida ahamiyat qaratiladi. Tarjimonning ushbu jarayonda to'g'ri tarjima usulini tanlay olishi muhimligini nazarda tutgan holda V.V.Sdobnikov hamda O.V.Petrova "tarjimon o'zini doimo ikki madaniyat o'rtasidagi chegarada turgandek tasavvur qilishi kerak"¹ degan fikrga urg'u berishadi.

O'zbek-ingliz tillari juftligida joy nomlarini tarjima qilish jarayonida asosan quyidagi tarjima usullaridan foydalaniladi:

---

¹ Сдобников В.В., Петрова О.В. Теория перевода: учебник для студ. Лингв. Вузов и фак. иностр. языков. М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. 448 с.

1. Transkripsiya. Transkripsiya bu soʻzning asl manbada qanday talaffuz qilingan boʻlsa, yaʼni asl talaffuz shaklidan foydalanib, uni tarjima tiliga ham xuddi shu asosda, tarjima tilidagi alifbodan aynan muqobil tovushlarni topgan holda tovushma-tovush ifodalash hisoblanadi. Qisqa qilib aytganda, u “nutq tovushlarining yozish usuli”²dir. Masalan, New York soʻzi talaffuz boʻyicha, yaʼni ingliz tilida Nyu York deb oʻqilgani uchun oʻzbek tiliga shunday usulda tarjima qilingan. Joy nomlarining bu kabi usulda oʻgirilishiga Kun.uz sahifasidan keltirilgan quyidagi misollarni keltirishimiz mumkin: *“Lekin uchoq nega Oqtovga yuborilgan? Hozircha bu savolga javobimiz yoʻq”*³. Ushbu media-matnda joy nomi umumlashtirib yuborilgan va tarjimada tashlab ketilgan. Lekin aynan shu postda Oqtov soʻzi quyidagicha koʻrinishda transkripsiya qilingan holda berilgan: “Azerbaijan's President, Ilham Aliyev, has called on Russia to hold those responsible accountable for the recent crash of an Azerbaijan Airlines (AZAL) aircraft near Aktau, Kazakhstan.”

Bugungi kunda ushbu tarjima usuli transliteratsiyadan koʻra koʻproq qoʻllaniladi va kichik joy nomlari, shahar, qishloq, viloyat va shu kabi joy nomlarini tarjima qilishda asosan transliteratsiyadan foydalaniladi. Shuningdek, Kun.uz sahifasida Samarqand-Samarkand, Oltintopgan-Oltintopgan kabi soʻzlar tarjimasi ham keltirilgan boʻlib, bunday usulda tarjima qilingan joy nomlari koʻp uchraydi.

Ingliz tilidan oʻzbek tiliga tarjimada Kun.uz postida Shengen-Schengen, Shanhai-Shanxay, Abu Dhabi-Abu Dabi sifatida transkripsiya foydalanib tarjima qilinganini ham kuzatish mumkin.

² Ogtay I. Transliteration and transcription in translation. Azerbaijan University, Baku, Azerbaijan. DOI: 10.30546/1810-911X.2023.4.129

³ <https://kun.uz/news/2025/01/08/aliyev-embraer-190-qora-qutisi-moskvada-ochilishiga-ruxsat-bermagan>

2. Transliteratsiya. Transliteratsiya bu soʻzning yozilishiga asoslangan holda, uning harfma-harf tarjima qilinishidir. Ushbu tarjima usulini amalga oshirishda fonetika alohida ahamiyat qaratish lozim. Oʻzbek va ingliz tillari bir-biridan fonetik jihatdan anchagina farq qiladi. Yaʼni oʻzbek tili alfavitida mavjud baʼzi tovushlar ingliz tili tovush sistemasida uchramaydi yoki aksincha. Bunga, nazarimizda, ularning turli til oilalariga tegishli ekanligi ham katta rol oʻynaydi.

Ushbu tarjima usulida ikki tilda ham harflarning ifodalanishi va muqobillarini bilish muhim hisoblanadi. Bunga misol qilib, baʼzi kimsalarning yozishda adashib turadigan Moskva soʻzini keltirishimiz mumkin. Moskva soʻzi oʻzbek tiliga oʻgirilayotganda transliteratsiya usulidan foydalanilgan. Natijada, u “Maskva” shaklida eshitilsa ham “Moskva” shaklida yozilgani uchun yozilish qoidalariga amal qilingan holda harfma-harf “Moskva” shaklida oʻgirilgan. Joy nomining ushbu shaklda tarjima qilinishiga Gazeta.uz saytidan quyidagi misolni ham keltirishimiz mumkin: “Nukus, Buxoro, Fargʻona va Namanganda texnika universiteti ochiladi”⁴. “New technical universities to be established in Nukus, Bukhara, Fergana, and Namangan”⁵. Bu yerda Buxoro soʻzi transliteratsiya usulida tarjima qilingan. Nukus hamda Namangan soʻzlarining talaffuzi hamda yozilishi bir xil boʻlgani uchun, ularda aynan transliteratsiya yoki transkripsiyadan foydalanilgan deb boʻlmaydi. Fargʻona soʻzi boʻlsa rus tili orqali tarjima qilinganini koʻrishimiz mumkin, chunki rus tilida ushbu soʻz “Фергана” shaklida talaffuz qilinadi.

3. Kalkalash. Kalkalash tarjimada eng qoʻllaniladigan tarjima usullaridan biri hisoblanib, joy nomlari tarjimasida ham keng qoʻllaniladi. Ushbu usulda har bir soʻz birma-bir tarjima qilinadi. Tarjima qilinayotgan joy nomining muqobil

⁴ <https://kun.uz/news/2025/01/22/nukus-buxoro-fargona-va-namanganda-texnika-universiteti-ochiladi>

⁵ <https://kun.uz/en/news/2025/01/23/new-technical-universities-to-be-established-in-nukus-bukhara-fergana-and-namangan>

variant bo‘lgan taqdirda ushbu usuldan foydalanish joiz hisoblanadi. Kalkalash usulida deyarli barcha davlat nomlari tarjima qilinadi, chunki ularning o‘zbek tilida muqobili mavjud. Masalan, Turkiya-Turkey, Bolgariya-Bolgaria, Ruminiya-Romania, Avtriya-Austria, Yevropa-Europe. Ushbu ro‘yxatni davlatlar nomi bilan hali ancha davom ettirish mumkin.

4. Tavsiflash yoki aralash holda tarjima qilish. Ushbu usul joy jomini kalkalash usulida berish imkoni bo‘lmaganda yoki boshqa usullardan foydalanish to‘g‘ri kelmaganda joy nomini izohlash orqali tarjima qilish hisoblanadi.

Aral Sea	Orol dengizi
Yangi Orlean	New Orleans
Yangi Toshkent	New Tashkent
Yangi Namangan	Yangi Namangan

Yuqoridagi jadvaldan ko‘rinib turibdiki, agar joy nomlarining oldida izohlovchi so‘z bo‘lsa, u tarjima qilinib, so‘z birikmasining qolgan qismi esa transliteratsiya yoki transkripsiyaga uchrashini ko‘rishimiz mumkin. Ko‘p joy nomlarining oldidagi “yangi” so‘zi asosan tarjima qilinganini ko‘rishimiz mumkin. Lekin ba’zi hollarda Kuz.uz manbasida izohlovchi so‘zning ham shunchaki transkripsiya qilib olib o‘tilganini ko‘rishimiz mumkin. Bu holatni to‘g‘ri deya olamiz, chunki quyidagi gapda u so‘zning izohlovchisi emas, joy nomining tarkibi sifatida kelgan: “Davlatobod, Yangi Namangan, Mirzo Ulug‘bek, Chilonzor, Shayxontohur tumanlari, Namangan va Samarqand shaharlarida investitsiyalar 300 million dollardan oshgan”⁶. Tarjimasi: “Notably, Davlatobod, Yangi Namangan, Mirzo Ulugbek, Chilanazar, and Shaykhontohur

⁶ <https://kun.uz/news/2025/01/16/2024-yilda-ozbekiston-yaim-65-foizga-oshgani-aytildi>

districts, as well as the cities of Namangan and Samarkand, recorded investments surpassing \$300 million”⁷.

5. Rus tili vositasida transkripsiya. Undan tashqari, ko‘p yillar davomida yurtimizda rus tilining dominant til sifatida qo‘llanib kelingani joy nomlari tarjima qilinish jarayonida ham o‘z ta’sirini ko‘rsatmay qo‘ymaydi. Bu borada lingvomamlakatshunoslik matnlari tarjimasi bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotda toponimlar tarjimasiga bag‘ishlangan qismda quyidagicha fikrlar bildiriladi: “Ingliz tiliga xos bo‘lgan joy nomlari o‘zbek tiliga o‘zlashishidan oldin rus tilining fonetikasiga moslashgan. Shu bois joy nomlari rus tilidagi aksent asosida o‘zbek tiliga tarjima qilingan”⁸. Darhaqiqat, ushbu ta’sirni bugungi kunda ko‘plab joy nomlari tarjimasida ko‘rishimiz mumkin. Masalan:

Qoraqalpog‘iston	Karakalpakstan
Qozog‘iston	Kazakhstan
Orol dengizi	Aral Sea
Toshkent	Tashkent
Ozarbayjon	Azerbaijan
Chilonzor	Chilanzar

Bu yerda so‘zlar rus tilida shunday talaffuz qilingani sababli, ingliz tiliga ham rus tilidagi shakli shunday olib o‘tilgan. Masalan, Qoraqalpog‘iston so‘zi rus tilida “Каракалпакстан” shaklida aytilgani uchun ingliz tiliga ham “Karakalpakstan”

⁷ <https://kun.uz/en/news/2025/01/16/uzbekistan-achieves-65-gdp-growth-surpassing-115-billion-milestone>

⁸ Hakimova Shoxista Raimovna-Ingliz va o‘zbek lingvomamlakatshunoslik matnlari tarjimasi muammolari. Filol. fan. falsafa d-ri. (PhD) diss. – Toshkent, 2023. – 93-b.

shaklida o'tkazilgan. Rus tili orqali transkripsiya qilish holati, odatda, O'rta Osiyo va O'zbekiston hududidagi joy nomlarida uchraydi.

Tarjimani amalga oshirish jarayonida yoki uni tahrirlash jarayonida tarjimon joy nomlari to'g'ri tarjima qilinganligini ham nazoratga olishi muhim hisoblanadi. Chunki, har bir tarjimon joy nomlariga individual yondashadi va har xil tarjima qilishi mumkin. Shuning uchun ham tarjima tahririda, ularning to'g'ri yozilganiga amin bo'lish uchun ularni ishonchli manbalarda tekshirish maslahat beriladi. Masalan, joy nomlarini tekshirish uchun ensiklopediya, lug'at, atlas va turli xaritalardan foydalanish mumkin.

Yuqoridagi ma'lumotlardan kelib chiqib quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

- Joy nomlari, atoqli otlar tarjimada asosan transkripsiya, transliteratsiya, kalkalash, tavsiflash, rus tili vositasida transkripsiya usullari, ba'zi hollarda esa ikki xil usul hamohanglashtirilishi orqali amalga oshiriladi;
- O'rta Osiyo hamda O'zbekistonga tegishli bo'lgan joy nomlarida rus tili orqali transkripsiya qilish holatlari ham ko'zga tashlanadi. Ular allaqachon, tilda shunday shaklda qabul qilib ulgurilgan;
- Joy nomlari tarjimasiga har bir tarjimon alohida yondashadi va turli usullardan foydalanishi mumkin. Shuning uchun tarjima tahriri davomida mana shu jihatlarga alohida ahamiyat qaratish lozim;
- Turli ishonchli va rasmiy kuchga ega lug'atlar, ensiklopediyalar hamda atlaslar toponimlar tarjimasini amalga oshirish yoki tahrirlash jarayonida katta yordamchi sifatida xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hakimova Shoxista Raimovna-Ingliz va o'zbek lingvomamlakatshunoslik matnlari tarjimasi muammolari. Filol. fan. falsafa d-ri. (PhD) diss. – Toshkent, 2023. – 214 b.
2. Ogtay I. Transliteration and transcription in translation. Azerbaijan University, Baku, Azerbaijan. DOI: 10.30546/1810-911X.2023.4.129
3. Сдобников В.В., Петрова О.В. Теория перевода: учебник для студ. Лингв. Вузов и фак. иностр. языков. М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. 448 с.
4. <https://kun.uz>